

Megjelenik
1 évfolyam 12 íven,
egyes szám a hónap 1-én.
Előfizetési díja:
1 forint.

IRODALMI SZEMLE.

Hirdetések
kétszer hasábozott
petitsoronkint
6 krajczárral
számítatnak.

KIADÓ ÉS SZERKESZTŐ:

LUGA LÁSZLÓ.

Eger. II. évfolyam.

8. szám.

Augusztus 1-én, 1877.

Jámbor szándékok.

I.

Irodalmunk történetének legújabb iránya a legapróbb részletekig való teljességet tűzte ki czéljaul, s ideje is, hogy kitűzte, s abban hagyja az egyes kiválóbbak által felszínre hozott adatok traditionalis ismételtetését. Csak így nyerünk irodalmunk minden részéről élettelses és hű képet.

Ez indított engemet is, hogy irodalom-történelem-írásunk egy mozzanatának közlésével járuljak e kép teljességéhez. Igaz, hogy az csak jámbor szándék maradt, a Bél Mátyásnak édes testvére; mindazáltal azt hiszem, az ilyenek is jellemzők a tudomány, a kor és az író szellemi irányára nézve, s physiomiájuk egy vonását teszik.

Tertina Mihály a miskolci kir. gymnasiumban a költészetnek ny. r. tanára, majd nagyváradi professor, magyar költők életrajz-gyűjteményét és egy ahhoz kapcsolt anthológiát tervezett,¹⁾ s épen úgy, mint annak idejében Bél Mátyás, felszólítást intézett a honi és külföldi tudósokhoz, hogy szándékában támogassák. E felszólítását a Görög és Kerekes szerkesztésök alatt álló „Magyar Hírmondónak aug. 5-ik napján 1794-ben költ. árkusához való Toldalékában” tette közzé, latin nyelven. Ezen felhívást, mely az író tervével teljesen megismertet, mi az alábbiakban lehetőleg szőhű fordításban közöljük.

„A mit napjainkban az új műveknek legtöbb írói meg szoktak tenni, kik szorgosabban igyekeznek azon, hogy munkájok jeles és tökéletes legyen, hogy t. i. mielőtt azokat a sajtó útján a tudósok szeme elé bocsátanák, nem mulasztják el előleges megkeresés által ezeknek véleményét, tanácsát és segítségét kikérni: azt híven, hogy ugyanezt, előrelátólag, nekem is meg kell tennem, e lapocskát idejekorán a végből teszem közre, és bocsátom a tudósok seregéhez, hogy annak közlésével szándékomat épen úgy a haza, mint a szomszédos nemzetek tudósai előtt elmondjam, hogy azok, kik a sok olvasás és tanultság következtében azon tárgyra nézve, melyről irandó va-

gyok, bővebb ismerettel és készletekkel bírnak, nekem, a szép művészetek és magyar nemzetünk iránti hajlandóságukhoz képest, annak idejében annál készebben és nagylelkűbben nyujtsák tudományos segítségöket.

„Nem is hiszem, hogy valaki annyira idegen volna a Musáktól, hogy általok nevét híressé és halhatatlanná tétetni ne ohajtaná: én pedig senkinek nevét sem fogom elhallgatni, a ki bár mily csekély segítséggel fog művemhez járulni. Mert ha olykor magok a virágzó tudományos akadémiák és társaságok, melyeket a tudós dictatorok tanácsának tekintünk, hogy munkáik minden tekintetben tökéletesek legyenek, vagy sok magasabb körű tételek megfejtése végett, nagy jutalmak tételével nem átalják a magán, bár mily távoli tudósok véleményét kikérni: én szégyeljem vagy habozzak-e azon akár külföldi, akár honi kitünő emberek segítségét kérni, kik akarnak is, módjukban is áll rajtam segíteni? — én-e, ki a tudományok iránti szeretetem s az ebből származó abbéli jó szándékon kívül, hogy tehetségem és könyvkészletem csekélységéhez képest hazám dicsét munkáljam — egyébbel nem dicsekedhetem?

„Alázattal tisztelvén tehát a Musák hiveinek és a tudósoknak fényes koszorúját, jelentem és hírül adom, hogy a ti és minden fölkenntek heve által ihlettetve, nem fontos indokok nélkül, háttároztam el magamban, Apolló azon hiveinek és a Musák azon szolgálóinak dicséretét zengeni, kik adományozottság és gyakorlat által akár a magyar, akár a latin költészetben némi hírnévre tettek szert. Midőn t. i. a legnagyobb gyönyörrel látom, hogy a tudományok és művészetek ezen fényében, melynek sugárai hazánk legelrejtettebb szegleteibe is egyenlően elhatnak, és a tudós elmék ezen óriási vetélkedésének közepette, melytől az egész Magyarország szinte hevül és forr — a tudósok törekvése nemcsak arra irányul, hogy a kiadásra és maradandóságra érdemes műveket írjanak, hanem sokan vannak és emelik fel szavaikat olyan írók is, kik Plutarch és Svetonius példája szerint, amazoknak életét, viselt dolgait és a halhatatlanságra érdemesült műveit különös könyvekben megírják: azt hiszem, hogy sem honfitársaim előtt kedvetlen, sem senkinek kisebbségére szolgáló vagy kifogásra okot adó dolgot nem cselekszem, ha magamat a

¹⁾ Egyéb írásai: a magy. irodalom- és politikai történetet érdeklők német nyelven, s egy latin költeménye a Zeitschrift v. u. f. Ungarn folyóiratban jelentek meg. — L. Szinnyey József Hazai és külf. folyóiratok magy. tudományos Repertoriuma. Pest, 1874. 15, 534, 843, 1022 és 1026. hasábjain.

magyar költők életrajzainak megírására adom; annyival is inkább, miután igen jól tudja a tudós világ, ha én nem mondom is, hogy e tárgyat senki sem dolgozta fel, kinek nyomdokain tovább haladhatnék. Amennyivel fáradtságosabb és nehezebb tehát minden vezető nélkül járni a töretlen ösvényen, annyival jobban ösztönöz, hogy magamnak borostyánt törjek, azon kegyeletes és gyöngéd szeretet és vágy, amelytől lángolok a bölcsészeti tudományok legnemesebb ága, a szépnem, vagy jó izlésnek tudománya — köznéven: szépirodalom — iránt, továbbá a heliconi virágok édes illatának terjesztése és hazám kitünő költői hirnévének emelése iránt.

„Tehát, engedelmezzetek, ezen új munkába oly szándékkal és tervvel fogok, hogy a költők életét, és mindenikük viselt dolgait versben, kiadott és kiadatlan műveiknek czimeit pedig és azokról az ítéletet kötetlen beszédben szándékozom és fogom előadni. Miután pedig ez Isten segítségével, a szép tudományok minden pártfogójának és barátjának javára és dicsőre fog szolgálni, sőt továbbá alaposan megismerkedvén e kitünő tárgy czéljával, miségével és eszközeivel: úgy látszik nekem, hogy sem magyarázatra, sem biztatásra ezeken kívül nincs szükség; sem nem kell mindenikünknek külön is apróra elmondanom, hogy ki mivel segítse irodalmi törekvésemet. Mert azon számos hézagok és hiányok, melyek Czvittinger, Bod. Seivert¹⁾ és másoknak, kik ezeket megelőzték vagy követték, életrajzi emlékeiben minden nyomon található, továbbá a különböző hazai költőknek keze alatt levő kiadatlan verseik, végül azoknak ritkább és kevesbé ismert költeményeik mintegy hallgatva fogják őket figyelmeztetni, hogy miféle adalékokkal nevelhetik munkáskánk jelességét és tartalmasságát.

„Mert ki fog merni magának oly nagy, sokszereű és minden oldalú tanultságot, és az ítéletben annyira gyakorlott ítélő tehetséget tulajdonítani, mely minden tudományág és tárgyról határozott ítéletet tudjon mondani? Meghaladja az ugyanis az emberi tehetség erőit, és az életünknek szabott határokat, hogy valaki tanulva és tanítva megfussa a tudományok azon egész körét, melyet a görögök encyclopaediának neveztek, s azt megfutván, a szép művészetek minden titkába behatoljon, és azokat úgy kimerítse, hogy a tudományok minden nemében nyomatékos, biztos és helyes ítéletet hozhasson. De nem is lehet

¹⁾ Seivert János (1735—1785) ily című munkát írt: „Nachrichten von Siebenbürgischen Gelehrten und ihren Schriften.“ Pozsony, Weber és Norabinszky, 1785. 8 r. 22+522. l. — Művének második kötetét is tervezte, de az, úgy látszik, már sajtókész volt — kiadásában meggátolta halála. Abban az erdélyi magyar és székely írókat volt tárgyalandó. — Irodalmi hagyatékát a Siebenbürg. Quartalschr. kezdte közölni, de a folyóirat megszűnésével (1801.) a közlés is megszakadt a betűrend közepén. — L. ifj. Szinyeyi Józ. közléseit. Figyelő 1877. 120. l.

egy embernek oly szorgalma és szerencséje, hogy maga után másoknak csak egy tárgyban se hagyjon semmi kutatni, észrevenni és találni valót. És valóban, nem egy belátóbb hazai író, beismervén ezen emberi gyengeséget, az encyclopaedia ama mély tengerét és magas körét elhagyva, rövidebb, előttük ismertebb utat választva, inkább támaszkodtak derék elődeikre, mint hogy végtelen pusztaságokon tévelyegtek és a hiú hír után kapkodtak volna. Miben mennyire igazam van, hogy kiki nyilván belássa, emlékezzék vissza, hogy mily örövendő, s mely helyesléssel vette a tudós világ, midőn Hanner György Jeremiás a történetészeknek, ¹⁾ Wesszprémi István pedig a magyarországi és erdélyi orvosoknak életrajzait adták ki. Hogy tehát a hazai költőknek is megadassék a tisztelet és dísz, mint fentebb kijelentém, én ezeknek életrajzait és műveik emlékeztét fogom egy Monumentum-ban egybefoglalni, mely több részre lesz felosztva, s ily czim alatt fog megjelenni: „Templum Honoris, Vatribus Hungaricis sacrum.“ ²⁾

„Továbbá, hogy szépirodalmunkat a külföldi tudósok is alaposan megítélhessék, s lássák, hogy a magyar költők megérdemlik, hogy híreik terjesztessék: az életrajzi képek mindenik Monumentumát, melyeknek mindenike egy kötetet fog képezni, megelőzi egy-egy külön nyomtatandó „Fasciculus Florum Poeticorum ex Parnasso Hungarico decerptorum,“ mely azon költők különféle nemű és tárgyú verseinek példáit fogja tartalmazni, kiknek életrajzai az illető Monumentumban lesznek. Ahonnan már nyilvánvaló és magától is érthető, hogy kétféle munkán fáradsunk: a költők életrajzain t. i. és a magyar költemények gyűjteményén. Amaz saját elménk szüleménye, ez pedig azok művészete és költői termeléséből kalászat gyanánt lesz tekintendő.

„Már ezen szándékaim és törekvéseimről az irodalmi gyönyörök kedvelőit és a Maecenasokat előre értesíteni jónak láttam, hogy, ha valamiben alkalmasan, segélyemre lehetnek, azt megtenni is

¹⁾ H. Gy. J. szász superintendens (1707—1777) De scriptoribus rerum Hungaricarum et Transilvanicarum scriptisque eorum antiquioribus, ordine chronologico digestis, adversaria. Bécs, Trattnernál. I. 1774. 8 r. 24+284+26 l. — II. 1798. 8 r. 4+506 l. című monografiát írt. Magyarország és Erdély történetiről, sőt történetforrásairól szól; mert az idevágó külföldi írókat és munkákat is felsorolja, a XII. századtól a XVII. végéig. Saját korának íróiról szóló része befejezetlen maradt. Roppant számú adatokat gyűjtött és állított nagy gonddal össze. Kivált sürű jegyzetel nagy becsűek, melyekben a különböző kuttók állításait egybeveti, megvitatja és részben megegyeztet. L. ifj. Szinyeyi József közléseit i. h. 180. l.

²⁾ Így, latinul, közlöm a mű címét, miután bizonyosnak tartom, hogy Tertina azt latinul volt irandó. Ha azt magyarul akarta volna írni, arról magyar lapban latin jelentést tevének közzé, ezt semmi esetre sem mulasztotta volna el nyilván megjegyezni. — Ugyanezt látszik bizonyítani magának a fentebbi czimnek szövegezése is.

méltóztassanak, a kegyelet és hála viszoadományát veendő, mivel hogy nekik a legnagyobb mértékben tartozom, a maga helyén — a mint méltó és igazságos — készszívesen be fogom ismerni. Ezen nyilvános megkeresésem pedig, melyet, egyenkénti felszólítás helyett, és a levélváltás költségeinek megkiméltése tekintetéből, mind a honi, mind a külföldi újságokban közzé teszek, legyen előttök alázatosan esedező emlékeztető, melylyel kegyeikért, segítségökért és pártfogásukért esedeztem.“ Miskolczon, az Úr 1794. é. jul. 5-én.

Tertina Mihály,

a miskolczi kir. gymnasiumban
a költészet ny. r. tanára.

Ezen irodalom-történeti figyelemreméltó munka azonban meg nem jelent soha, és pedig a tudomány elég kárára. Mert bár a XVIII. század

folytán elég életrajz-gyűjtemény jelent meg, ez mégis nevezetesen felülmulta volna valamennyit. Bizonyára nem életrajzainak verselt alakja biztosított volna neki előnyt; nem is a műveknek ígért kritikája, mi kortársai némelyikénél sem hiányzik, bár a szépirodalom oly hő tisztelőjétől e pontban is nevezetesen várhatánk, — hanem az anthologia, melyet életrajzai mellett adandó volt, lett volna egy lépés előre az irodalom történet terén. a rendszeres és kritikai irodalom-történet felé. Mert az nagy mérvben lett volna alkalmas e tudomány tárgyának ily közvetlen, s az összehasonlítást megkönnyítő, sőt mintegy provokáló elterjesztése által az irodalom-történeti érzéket felkelteni és élénkíteni, öngondolkozásra, tovább művelésre serkenteni, szóval a kritikai felfogásnak utat készíteni. De csak — jámbor szándék maradt!

Szemle.

**Tomor Ferencz. A hatodik nagy-
a modern sajtó. hatalom, vagy:** Lukás Józseftől. A magyar viszonyokra való tekintettel közli T. F. Budapest. Hunyadi M. n. 8. r. 175 l. Ára 1 frt.

El-elpanaszkodunk a sajtó romlottságáról, pusztításairól; tennénk is ellensúlyozásul egyet-mást: de hangot, mely a sopánkodások sohajtásai közül kicsapva, férfiasabb munkára szólítana, erélyesebb és sikeresebb működésre egyesítene, nem igen hallunk, vagy hallatunk. Pedig szükségünk van rá.

E szempontból méltányolva Tomor fenjelzett munkáját, nem vonakodunk annak jelentős voltát elismerni. Eltekintve attól, hogy — mint szerző jellegében is rámutat — ugyancsak darázs-fészekbe nyul, ki a modern sajtó gazdálkodását a közönség előtt feltárja, s így valóban elismerésre méltó bátorság jelentkezik az e czélú fellépésben; eltekintve, mondjuk, a szerzőt előnyösen jellemző eme személyi jó tulajdonságai: maga a munka, a tárgy sokoldalú feldolgozása, jellemzően részletező előadási modora, egészen nemes hangja által méltóvá teszi magát arra, hogy tényezőül tekintessék azon munkában és törekvések mellett, melyeknek czélja: a sajtó romlásainak meggátálása, annak üdvösebb irányba terelése.

Teljesen igaz, mit szerző a 43. l. mond: „Ha a közönség ismerné a sajtó titkait: akkor azonnal megtörnének annak hatalma.“ Ez irányban tesz legjobb szolgálatot a jelen munka, melyből a sajtót, a sajtó működését eléggé megismerheti mindenki. Az egyes fejezetek (I. A sajtó. II. Az irodalmárok. III. A sajtó-üzlet. IV. Sajtó-üzleti morál. V. A sajtó és az állam. VI. A sajtó és az egyház. VII. A sajtó és a tudomány. VIII. A sajtó és a társadalom. IX. Általános elbutulás a napi sajtó által. X. Sajtószabadság), mind megannyi fátylaképen, erős fényvel világítják meg

a sajtó szövevényes utait, szennyes műhelyeit, törpe munkásait, az általa okozható s már okozott bajokat, romokat. E fejezeteket olvasva, lehetetlen a szájalom, megvetés s megdöbbenés érzelmeit lelkünkben elnyomnunk, s a jobb felé való törekvés utait, eszközeit nem kutatnunk. A sajtóval, értve különösen a roszt, eléggé megismerttet szerző; s ez munkájának főérdeme. — De a mi az orvosságot illeti, itt már nagyon is rövidre szabja a szót, s a teendőkre nézve egy kis általánossággal beéri. Hibának vegyük-e a hiányt? Nem merjük, s nem akarjuk. Noha megvalljuk, a „XI. Segély“ című fejezet felirata után némi joggal vártuk, hogy a segély részletesebb módzataival is megismerkedünk; s ezt annival is inkább ohajtottuk volna, mert az után a féligmeddig pessimistikus hang után, melylyel szerző főleg az első lapokon a roszt sajtó elleni törekvésekről szól, — s melylyel egyebek közt a kath. sajtót is csak szükségképi rosztának mondja; — e tekintetben végül méginkább elégtelen marad az olvasó. Igaz különben, s nyílt bevallásért tiszteljük szerző érzületét, — hogy a sajtóra nézve is általános gyógyyszerül szolgál — a kereszténység; — így mint Lukás után mondja szerző: „Adjátok vissza Európának, adjátok vissza a világnak a kereszténységet, a benső vallásosságot, és minden bajainknak vége lesz!“ (173.) Méltó zárszavak, melyek eléggé feltüntetnek azon szellemet, melyben e munka íratott. E szellemért ohajtjuk is a munka minél szélesebb elterjedését. A legjobbat várjuk tőle. Ugy tartjuk, hogy sajtóviszonyaink jobbra fordulásának nem utolsó tényezője, a bajnak, az ellen nyomorult voltának felismerése, s e felismerésből támadó közérzet; s e czélra a munka nagyon is alkalmas, mely ilykép tényleg maga nyújtja a segély egy hatalmas eszközt.

Tomor német eredeti után dolgozott. Azt

alkalmazta a magyar viszonyokra; legtöbbnyire találó példákkal, érdekes leleplezések- és részletekkel illusztrálva, szöve át eredetijét. Az átdolgozás a nyelvezet tekintetében is magyaros; e nyelvezettől bizonyos eredetiséget megtagadni nem lehet; tűzről pattant, pattogós, — majdnem azt mondjuk: csattogós. Egyes nyelvészi különlegességekkel nem bibelődünk. De egyet még el nem hallgathatunk. Oly munkában különösen, mely a sajtó vétségeit ostorozza, elhibázott és kétszeresen bántó oly hang, melyre legfőleg az ellenfél adhat példát, s melyre azt a követés által buzdítani épen nem kellene. Az eredetiséget áldozzuk inkább, mint a jó izlést. Kedvesen beismerjük, hogy T. hangja egészben véve nemes; de épen ezért ohajtottuk volna, ha nem egy kifejezése tollában marad. Bátran elmaradhattak volna p. „A levelező irálya valódi istálló illattal jelenik meg... csak bög, és e bögés igazán állatias. Ha a litvániai bivalok beszélnének a farkasokkal, csak ily nyelven társaloghatnának egymással“ 27. l.; — „A mi hirlapjaink... minden szamarat tanácsba vonnak a legbonyolódottabb államjogi s politikai kérdésekben.“ 74. l.; — „Bizonyos pófákat csak látni kell...“ 78. l.; s mi ez: „Ha sz. Kriszpinus bőrt lopott...“ 83. l.; vagy: „Igy aztán minden országnak megvannak híres zsványai, rablógyilkos hősei, kiket a néptömeg is jobban ismer, mint assisi sz. Ferenczet, a ki pedig elég nagy demokrata volt“ 143. l. stb. Hiszszük, hogy egy kissé több vigyázat mellett az ily kifejezések elmaradnak; mint elmaradt volna a poloskairtásról adott oktatás, az olesó papi pénzről tett jelentés 47. l.; valamint szabatosabb szövegeztést találtunk volna az ilyesmi helyett: „... a világot isteni gondviselés és emberi zürzavar kormányozza“ 79. l.; és: „a hit arra tanít, hogy az isteni gondviselés tervében a gonosz is szükséges tényező“ 89. l. stb. Apróságok talán. — de épen azért könnyen mellőzhetők lettek volna.

Megemlítjük még, hogy a munka nagy részét szerző a budapesti II. kerületi „népszerű felolvasásokat rendező egyesület“ 1875—1877-iki estélyein nagy számu és művelt közönség előtt felolvastván, felolvasásai nagy érdekeltséggel és tetszéssel találkoztak.

A diszes kiállítású munka a „Hunyadi M.“ intézetből került ki. (p.)

Dupanloup. *Ou allons-nous? par M. l' évêque d' Orleans.*

Quatrième édition. Paris, 1876. — E kis röpiratban, mely csak 45 lapra terjed, megdöbbentő adatokat találunk az ugynevezett radicalismusról, vagyis azon istentelen és társadalomellenes mozgalmakról, melyek a keresztény Franciaországot és az egész keresztény világot elpusztítással fenyegetik, melyek már kétszer, 1793-ban és 1871-ben iszonyú diadalt ütket az égő Párisi romjain, a meggyilkolt papok és nemesek testein. A láng-

lelkü orleansi püspök, a franciaországi fensőbb tanszabadság hőse, mint egy új próféta, vallás- és hazaszeretetének egész hevével figyelmezteti nemzetét, sőt az egész keresztény világot, s ujjal mutat a veszélyekre, melyek az Isten elleni lázadásból, mint egykor a bálványozó zsidókra, — reájok következnek. De van-e a világon ország, — kérdi ő, — a hol oly gyorsan tudnának feledni, s oly keveset tanulni? Szemeik vannak, és nem látnak, füleik és nem hallanak. Valóban, misem jellemzi jobban a közmondásos francia könnyelműséget, mint azon két szélsőség, melyet náluk tapasztalunk. Majd az egekben, majd a pokolban látjuk őket; lelkesülnek a jó s rossz után egyaránt; országuk a világ legkatholikusabb országa, de egyszersmind legtermékenyebb és legpuhább talaja a vallás- és társadalomellenes tanoknak is, melyekkel az egész világot megmételezik. A porosz-francia háboru szerencsétlen vége üdvös visszahatást gyakorolt a vallásos hitéletre; közös könyörgéseket tartanak az ország bajainak megszüntetéseért, nagyszerű fogadalmi templomot építenek Jézus sz. szívének tiszteltére; kegyhelyekre s Romába zarándokolnak; katolikus egyetemek alapítására s más vallási czélokra nevezetes áldozatokat hoznak: de mindezen üdvös mozzanatokkal szemben egy óriási forradalmi törekvés áll szemben, mely csak a pillanatra vár, hogy a vallásos hitélet megújult épületét és az egész társadalmi rendet légebe röptse. A vallás- és társadalomellenes irányzat talán egy országban sem űzi oly szabadon és fölemelt fölvel orgiáit, mint Franciaországban. E veszélyes törekvéseket rajzolja Dupanloup a legeleatansabb példákban, azon kérdést vetvén föl: Hová jutunk?... Ő nem elvont eszméket, elméleteket vagy rendszereket fejteget, hanem pusztán adatakat sorol elő, melyek állításait napnál világosabban igazolják és ijesztő színben tüntetik elénk az Isten elleni titán-harcot és gyűlöletet, az atheismust, materialismust, forradalmat, melyeket a radikális könyv- és hirlapírók, tanárok, politikusok, képviselők, a sajtó — egyesületek, — és programmbeszédek által, a társadalom minden rétegében terjesztenek. Példákat hoz fel hirlapokból és népkönyvekből, melyek minden nap, millió példányokban, nemcsak minden vallásnak, de minden rendnek alapjait: Isten létét, a halhatatlanságot, az erkölcsiséget, a jó és rossz közti különbséget, az erkölcsi felelősséget a legvakmerőbben tagadják, és hangoztatják nemcsak a salonokban, hanem a koresmákban, műhelyekben, gyárak- és kunyhókban is! Mutatványul ime néhány példa. A szabadgondolkodás „Kis kátéjából“: Van-e Isten? — Mind az állító, mind a tagadó következtetések csak föltételesek, következőleg semmi értékkel nem bírnak. — Van-e az embernek lelke? — Mint minden más állat, úgy az ember is agyvelővel van ellátva. Az agyvelő a gondolkodásra van rendeltetve, épügy, mint

a gyomor, az emésztésre. — Mi a gondolat? — Az agyműködés eredménye. — A rossz épen úgy, mint a jó, lényegileg viszonylagos dolog, mely a társadalmi nézetek szerint változik.“ A „bibliothèque democratique“-ből pedig: „Vessünk el magunktól föltétlenül mindent, a mi isteni! Mi a földön vagyunk, ne vágyakozzunk az ég felé. Ne keressük soha az égben, ez értelemnélküli útban, okát annak, a mi a földön történik. Valamint a nehézség törvénye mellett nincs szükség többé teremtő Istenre, a ki az égi testeket mozgásba hozza s fentartja: ép úgy nincs többé szükség az igazság mellett, a Gondviselésre.“ A Droits de l'homme című lapból szintén egy érdekes idézet van felhozva, mely szerint az ember tetteiért erkölcsileg nem felelős és így nem is büntethető, mert ha valaki bünt. vagy gonoszsgot követ el: ez erkölesi vagy phisikai szervezétének kikerülhetlen következménye, azért a gyilkosok nem bűnösök, hanem inkább azok a bűnösök, a kik őket elítélik. Bűnösök nincsenek, csak tudatlanok és betegek. Ugyanezt hirdeti a République française is. Abból, hogy az ember, sokszor nem képes gondolatait és eszméit tetszés szerint használni, azt következteti, hogy ugyanez áll a cselekedetekről is, tehát, azok, mint nem akarati tények, nem büntethetők. És az ily erkölestelenítő tanokat a népkönyvekben is hirdetik. Így pl egy népkönyv a szemérmetségéről ezt mondja: „A szemérmetességet csunya kinézésű nők találták ki. Egyike ez azon tanoknak, melyekre azért van némelyeknek szükségök, hogy a szentély árnyával vétessenek körül.“ Nem csupán egyesek beszélnek így, hanem egy hatalmas párt, melynek tagjai nem elégednek meg azzal, hogy gonosz tanaikat az egész világgal olvastatják, hanem egyszersmind erőszakra hivatkozva követelik, hogy az iskolából, család- és államból minden vallás, szerintök minden előítélet és babona kizárassék. Erre nézve érdekes adatokat találunk a II—III. pontban. „Harc az Isten ellen, ez a haladás“ — kiáltják az esztelenek. „Sárba kell fojtani a papizmust.“ „A háboru — mondá Tridon polgár a líegi congressuson 1865-ben — most az ember és Isten, — a jövő s mult között foly. A társadalmi forradalomnak, különböző kitéréseiben, még eddig nem volt tartós eredménye. Hol az akadály? Rómában, a pápa palotájában; ott a működési központ; azt kell nekünk megtámadni, lerombolni. A katolicismus, a forradalom nagy ellensége. . . A forradalom feladata azt megsemmisíteni. De e forradalom csak erőszakkal eszközölhető, s ezen erő nálunk van. Mi győzni fogunk!“ — Egy másik pedig: „Mint socialisták, meg akarunk semmisíteni a vallási rendben minden vallást, minden egyházat; a politikai rendben a köztársasági eszme megvalósításának eszméjét akarjuk keresztül vinni a népek szövetsége s az egyének egyesülése által; a társadalmi rendben pedig a tulaj-

don és örökösödés eltörlését. . . Ha 160,000 fő az akadály, hadd hulljon le mind, igen! Ha nyaktilóra van szükség, attól se huzódjunk vissza. Ha a tulajdon akadályozza a forradalmat, el kell azt a nép egy határozatával törölni, ha a polgárság áll ellent, meg kell ölni az egész polgárságot! A valódi forradalmároknak e kitűnő ismérvvvel kell birniok: mind az, a mit az egyház helyesel, rossz; mind az, a mit kárhozzat, jó. A keresztény erények annyira ellentétben állnak a polgári erényekkel, hogy egy tökéletes keresztény, jó polgár nem lehet“ stb. A III. pont e veszélyes elvek terjesztésének gyakorlati eredményét is illusztrálja, programbeszédék és válaszások alkalmával.

A IV. és egyszersmind utolsó pontban egyszersmind ösz bajnoka, lelkes felhívást intéz mindenkihez, hogy a vallás és társadalom e nyílt ellenségei ellen teljes erővel harcoljanak. „Nem, soha nem volt még pillanat, melyben szükségesebb lett volna élni, cselekedni, a lelkiismerettel számot vetni, a tények következményeit megfontolni. . . Tegye meg tehát mindenki saját kötelességét, mint az ütközet napján. Legyen hű mindenki jelszavához és helyéhez. Ne vonakodjék dacolni, ha szükséges, a népszerűtlenséggel sem! Legyőzhetően ellenállás minden társadalomellenes, valamint minden keresztényellenes törvénnyel szemben: egyesülés és kitartás a vallási s társadalmi ügyek védelmében: mindez, most inkább mint valaha, kötelessége a becsületes férfiaknak, bármily párthoz tartozzanak.“ — Jeles művét e szavakkal végzi: „Habár nem kellemes ily dolgokról írnom: megtettem, hogy lelkiismeretemnek engedelmeskedjem és ezt tevéen, mint a szentírás mondja, megszabadítottam lelkemet. Tegyéek ugyanezt mindazok, kiknek kötelességök!“

Bár tennék, de nemesak Franciaországban, hanem más országokban is. Csodálni lehet, hogy e 76 éves aggastyán, főpásztori gondjai közt anynyi időt és fáradságot fordít irodalmi munkásságra. Ha vallási, iskolai, erkölesi, társadalmi kérdés kerül napi rendre; ha a vallás és haza érdekéről vagy védelméről van szó: ő az első között van, a ki ékesszólással, nagy tudományal, éles logikával, a szentírás nyelvének egyszerűségével fölemeli szavát, megmutatja a helyes utat és megoldást, feltárja a veszélyeket és az egyház tanainak hirdetése által gyógyírt nyújt az állam és társadalom sebeire. Hangja mindig tulhangzik Franciaország határán, s hallgatják azok is, kiknek nincsenek — Dupanloup-ik.

E kis mű, alig egy év alatt, négy kiadást ért.

B. J.

Krassy Felix. 100 jó tanács egy baj ellen. Képekkel a kath. magyar nép számára. Stolz Albán után Krassy Felix, az „Egri egyházmegyei irodalmi egylet“ működő tagja. Eger, 1877. 8-r. 154 lap.

Ki Stolz A. műveit figyelemmel olvastatta, s gyönyörködött — mint hiszszük — a legnemesebb értelemben vett népies irály azon üde zamatosságában, mely talán vele születik az íróval: kétségkívül a mily mértékben óhajtotta, hogy e nagy becsű különlegességek hazai nyelvünkön is olvashatók legyenek, ép oly mértékben felismerte a nehézségeket, melyek egy ily merész vállalatnak útjában állanak. Valóban Stolzt híven visszaadni; azt kifejezni, mit ő kifejezett; s fordítás által, legyen bár az a legremekebb, azon hatást elérni akarni, melyet ő — gyakran egy-egy odavetett szó vagy mondat által elért — ezt mind- eddig a legnehezebb feladatok egyikének tartottuk. Annál dicsérendőbb és méltánylandóbb tehát Kr. F. vállalkozó szelleme és nemes törekvése, hogy vissza nem rettenve e nehézségektől, sőt inkább azok leküzdésére határozva el magát, több éven át kitartó szorgalommal tanulmányozta St. A. műveit, hogy behatoljon azok szellemébe, és Stolz Albánt nemcsak — mint mondani szokták — élvezhető, de teljesen korrekt fordításban nyújtsa a magyar olvasó közönségnek. Nem engedí e lapok szűk tere, hogy kitűnő fordításának részleteibe bocsátkozzunk; annyit azonban ki kell emelnünk, hogy Kr. főérdeme abban áll, miszerint az eredetit szakadatlanul követi; mi által azt akarjuk kifejezni, hogy a nehezebb helyeket sem ugorja keresztül, mint ez Stolz néhány fordításában nagyon is észrevehető; hanem bátran szembe száll nehéz feladatával, s a legnehezebb helyeken is oly simán, oly kedvesen foly a szó tollából, mintha nem is Stolz Albánt, hanem saját eredetiségét akarná a lehető legkedvezőbb színben bemutatni.

Ennyit röviden a fordításról, nem bírálatul hanem elismerésül, melyet Kr. ur a jó ügy minden barátjától, legteljesebb mértékben megérdemel.

Mi a munka beltartalmát illeti: 12 óra 12 cikk van benne, melyekben egy egész kis világ mozog. Bonczkés alá vétetnek benne a nép főhibái: a lopás, részegeskedési hajlam, fajtalan-ság, család, fősvénység, szűkkeblűség, ellenségeskedés, rágalmozás, haragtartás, káromkodás, bosszú, irigység, képmutatás stb. számtalan kiágazásaikkal, nevetséges és szomorú oldalaikkal. A betegség leírása után következnek a gyógyszerek, használati utasítással együtt; még pedig — mint St. A. írja — mind kipróbált hatású szerek, melyeknek oly csodálatos erejük van, hogyha módjával beszeded, s aztán jól lerakódnak s vérré válnak benned, hát akkor soha, míg élsz, nem fogsz félni a haláltól, de sőt úgy megerősödöl, hogy meg sem halsz, hanem örökön örökké éli fogsz, folytonos örömben s boldogságban.

Utánozhatlanul kedves modorban vannak továbbá e műben előadva a töredelem szükségesség volta; a felebaráti szeretet szépsége; a Gondviselés és Isten akaratján való megnyugvás nagy-

szerűsége; a tiszta lelkiismeret zavartalan békéje, s ennek ellenére: a bűnös öntudat által marczangolt lélek iszonyú háborúsága: szóval az erények fősége, s a bűnök halálos veszedelemmel fenyegető örvénye, egy és ugyanazon képre van itt elődbe rajzolva: oly egyszerűen, s mégis oly mesterileg, hogy midőn egy-egy cikket figyelmesen átolvassz, úgy érzed, mintha megmozdulna valami szivedben, s ha ilyenkor el nem üzöd benső gondolatodat, hanem figyelsz azokra: mindig egy-egy jó feltétel lesz jutalma azon önmagad iránti szives figyelemnek, hogy fáradságot vettél magadnak — elolvasni e könyvnek tartalmát. Szolgáljon e néhány sor, nem annyira ajánlatul — melyre St. A. művei nem szorúlnak, mint inkább figyelmeztetésül azok számára, kik a valóban jó könyvet szívesen megveszik és örömmel olvassák.

A könyv, képekkel és eléggé csinos kiállításban jelent meg. Ara 60 kr. Kapható Egerben, a lyceumi nyomdában, s általa minden könyvtárnál. Cs. G.

Dr. Brück Henrik. **A keresztény egyháztörté-**

nelem kézikönyve, (szerző csak Lehrbuchnak nevezi). Többek közreműködésével fordította Zimándy Ignác, oklev. kir. főgymn. tanár, sz.-széki tanácsos, törökbálinti pléb. I. és II. Időszak. Budapest, 1877. Tetty Nándor és társa.

Az első 10 ives füzetéről lapunk m. évi folyamának 4-ik számában nyilatkoztunk. Sajnálattunkra az első kötet (időszak) többi füzetében is ugyanazon vastag fogyatkozásokkal találkozunk, melyeket már említett ismertetésünkben megróttunk, s melyek egy tudományos munkában csakugyan kétszeres megrovásra méltók. Szövegben és jegyzetekben számtalan hely- és személynév annyira el van torzítva, hogy alig lehet rájok ismerni; a helylyel-közzel előforduló görög szavak pedig végkép agyonnyomorítvák. (Példák: Mileo, aquitoni, Lusitonia, Schurane, Renandot majd Benandot, Todor Mapuser stb. e helyett: Mileve, aquitaniai, Lusitania, Schwane, Renaudot, mopsuestiai Todor; *ακθουαλι* e helyett: *ακθουαλοι*, *λυστιουαη* e helyett: *λυστιουαη* stb.) Egyes §-ok, mint például a monophysiták című, oly igen telvék fordítási helytelenségekkel és értelemzavaró toll- és sajtóhibákkal, hogy azokból ugyan — hacsak a tárggyal másunnan nem ismerős — bajosan fog valaki eligazodhatni.

Az eredetiben gyakran fordul elő Hefele Conciliengeschichte-jének ily alakú idézése: Hefele, a. a. O. S. 143 vagy 151 és i. t., a mi természetesen azt jelenti: Hefele, id. h. 143 v. 151 lap. Ez ártatlan német idézési formulát fordító többször egymásután nemcsak meghagyja, de el is torzítja, következetesen így adván vissza: Hefele, a. a. D. S. 143 sat., a min a magyar olvasó ugyancsak törheti a fejét, míg kitalálja.

Nem örömet teszünk e megjegyzéseket, mert a derék kiadó áldozatkésztségét teljesen tudjuk méltányolni; de a mi igaz, igaz. Netaláni második kiadás esetén az első kötetet okvetlenül valamely szakértőnek kellend gondosan átvizsgálania.

E kifogások egyébiránt csakis az első kötetre vonatkoznak. A második kötet (időszak) hasonlíthatatlanul magasabban áll, s egyes apróbb tökéletlenségeket leszámítva, jól sikerültnek mondható.

Könyvészet.

- A GYÁMSÁGI és GONDNOKSÁGI ügyek rendezéséről. (1877. XX. törvénycikk.) 60 kr.
- AUGUST ADOLF., Der gordische Knoten Europas. Eine hist.-polit. Studie der orientalischen Frage und unserer Situation. (Budapest. Grill C.) 50 kr.
- BECKER, A. W., Charikles. Bilder altgriechischen Privatlebens. Neu bearbeitet von H. Göll. I. Bd. (Berlin. Calvary u. Comp.) 3 ft. 90 kr.
- BONCZ FER. Magyar államjog. (Bpest.) 3 ft. 50 kr.
- BUDAPESTI SZEMLE. Szerk. Gyulai Pál. 28. szám. (1877. jul.—august.) (Bpest.) 2 ft.
- CAMERON, V. L., Quar durch Afrika. gr. 8-o (Leipzig. Brockhaus.) 6 ft. 50 kr.
- CANTU'S C., allgemeine Weltgeschichte. Fortgesetzt v. J. Fehr. gr. 8. (Regensburg. Manz.) 7 ft. 80 kr.
- CAPELLMANN, C., Pastoral-Medicin. gr. 8-o. (Aachen. Barth) 1 ft. 95 kr.
- DOMINÉ de FERET, G., l' évangile interprété selon l' esprit de Jésus-Christ. 8-o. (Paris. Sandoz u. Fischbacher.) 1 ft. 30 kr.
- GUERANGER, D. P., das Kirchenjahr. 8-o. (Mainz. Kirchheim.) 91 kr.
- HEPPE, Dr. H., Kirchengeschichte bei der Hessen. (Marburg. Sipmann.) 11 ft. 5 kr.
- HUMBOLDT, W. v., über die Verschiedenheit des menschlichen Schprachbaues und ihren Einfluss auf die Entwicklung des Menschengeschlechts, mit erläuternden Anmerkungen und Exeursen, sowie als Einleitung: Wilhelm v. Humboldt u. die Sprachwissenschaft, herausg. u. erleutert von A. F. Pott. (Berlin. Calvary u. Comp.) 9 ft. 10 kr.
- KISS OTTO. Lelkeszi irattár, az egyházi irály elméleti és gyakorlati kézikönyve. Szerkesztette Kiss Otto, közli Tokody Ödön, papnöveldei aligazgató. Temesvár, a csanádegyházmegyei könyvnyomdában. 8. r. 1877. Ára 1 ft.
- KRONES, F., Handbuch der Geschichte Oesterreichs. gr. 8-o. (Berlin. Grieben.) 6 ft. 83 kr.
- KUNCZE LEO. A legszentebb szívnél közbenjáró Asszonyunkról címzett Ima-egylet. A sz. mártóni egyházhatóság jóváhagyásával írta Kuncze Leo, az ima-egylet magyarhoni igazgatója Győr-Szentmártonban. Második teljesen átdolgozott kiadás. Győrött, 1877. 16. r. 75 lap. Ára 16 kr.
- LA QUESTION RELIGIEUSE EN POLOGNE. Mémoire rédigé en 1856. par le baron Aug. de Hasethausen, précédé d'une introduction et accompagné de notes par le P. Gagarin, de la compagnie de Jesus. (Berlin. Behr. E. Brock.) 78 kr.
- MOMMSEN T. A rómaiak története. Ford. Toldy I. VIII. (utolsó) kötet. (Bpest.) 2 ft.
- NIEBUHR, B. G., römische Geschichte. Neue Ausgabe v. M. Isler. 3 Bde u. Register. (Berlin. Calvary u. Comp.) 11 ft. 70 kr.
- NOTRE-DAME de LOURDES, par Henri Lasserre. Ein schöner Bd. in 4. Reich ill. (Palmé.) Br. 25 fr. Edit. III. (Paris. Hartgé et Le Soudier.) 16 ft. 20 kr.
- NYELVEMLÉKTÁR, régi m. codexek és nyomtatványok. Kiadja m. t. akademia. IV. V. kötet. 4 ft.
- NYULASSY ANTAL. A legteljesebb új magyar köszöntő. Különböféle alkalmi üdvözetek és szavalmányok tára. Irta Nyulassy Antal, a szt. Benedek r. pannonhegyi tagja. III. kiadás, 222 l. 50 kr.
- OSWALD, J. H., Die dogmatische Lehre, von den h. Sacramenten der Kirche. gr. 8-o. (Münster. Aschendorff.) 6 ft. 83 kr.
- PRAESSAR HUGO. Führer für deutsche Auswanderer nach den Vereinigten Staaten von Nord-Amerika. Würzburg. 1877. k. 8. 150 lap. Ára ?
- ROHRBACHER's Universalgeschichte der Katholischen Kirche. gr. 8-o. (Münster. Theissing.) 2 ft. 93 kr.
- SPACH, L., zur Geschichte der modernen französischen Literatur. Essays. 8-o. (Strassburg. Trübner.) 2 ft. 60 kr.
- SÉGUR ABBÉ. Intelem a fiatal szabadelvű katolikusokhoz. Irta Ségur Abbé. Magyariták Maráz István és Wayand Géza. Nagy 8. r. 6 iv. Ára 30 kr. Bérmentesen küldve 35 kr.
- SZVORÉNYI JÓZS. Fejlődési tünemények a nyelvben, fő vonatkozással a nyelvújításra. 40 kr.
- TALÁLMÁNYOK KÖNYVE. Ismeretek a kézműipar és műipar mezejéről. Dolg. Freesky Ján. II-ik kötet. (Bpest.) 4 ft.

Irodalmi vegyesek.

— A IX. Pius ő szentsége ötven éves püspöksége alkalmával hazánkban megjelent művek közül hozzánk eddig beküldettek:

1) IX. Pius római pápa ő Szentségének élete. Budapest, Úrge L. k. 8 r. 56 l.

2) Egyházi ének a pápáért. IX. Pius pápa ő szentsége ötven éves püspöksége alkalmából; Egerben, érs. lyc. nyomda. Férfinégyes. Szövegét írta Sz. V. dallamát Zsaskovszky F.

3) Hymnus a pápáért. IX. Pius ő szentsége ötven éves püspöksége emlékeül. 1877. június 3. Eger. Nyomatott az érs. lyc. nyomdában. 4 r. 4 lap. Szövegét írta Mindszenty Gedeon, dallamát: Zsaskovszky Endre. — E „Hymnus“ betéteztet hódolatul a Népujság részéről azon Alumba is, melyet a kath. írók nyújtottak be ő szentségének.

4) Pius emlék. Szentséges Atyánk felszázados püspök-ünnepére. A kath. magyar ifjúságnak ajánlja Rosty K. J. t. — 35 kr.

5) Pio IX. Summo Pontifici, vero Christi Vicario, totius ecclesiae capiti, omnium christianorum Patri et doctori, vi assistentiae divinae errare nescio etc. Clerus iunior Semin. Gen. Budapestini. — Oda. 13 l. fol.

6) Constitutiones Dogmaticae SS. Concilii Vaticani. — A vatikáni szent zsinat által hozott hithatározatok. Fordítá Fábrián János. Esztergom, 1877. Kiadja s nyomatja Buzárovits Gusztáv. Diszkiadás fol. 45 l. Közöns. n. 8 r. 43 l. (Egyházhatósági jóváhagyással?)

7) Pium Augurium in memoriam Episcopalis Jubilaei Suae Sanctitatis Papae Pii IX. Pontificis Maximi Patris Orbis Christiani Sanctissimi et propugnatoris fidei Constantissimi Divina favente Clementia felicibus auspiciis die 3. Junii anni 1877. celebrati in tesseram inconcussae fidelitatis Comitatus Honthensis fidelium devotissime dicatum. Cecinit Joannes Nep. Ondrejkovics. Strigonii, typis Gustavi Buzárovits.

— Elitelték Marc de Montifaud (Quivogne asszony) francia irónőt egy regénye miatt, melynek czime: „Az egyház Vesta szüzei.“ A párisi törvényszék valamelyik hivatalnoka elolvasta a munkát, s azt oly erkölestelennek találta, hogy az irónőt azonnal megidézték és a közérkölesiség megsértése miatt három havi fogságra és 500 frank bírságra ítélték. A mostani irodalmi viszonyokat véve tekintetbe ez ugyan meglepő, de mindenesetre dicséretre méltó eljárás, főleg Párisban, melyet utánoznai kellene másutt is.

— B. Nyáry Albert hontmegyei időzése alkalmával megnézte a baka-bányai kathol. templomban őrzött s eddig Corvinának tartott misekönyvet. Ugy találta, hogy nem Corvina, de mindenesetre Mátyás korából való. Nyomatási helye nincs kitéve, miután utolsó lapjai elzüllöttek s csak 1495-ben lönek írással pótolva. Ugyanakkor be is kötöttet, érdekesek a kötéstáblák réz-csatjai s a csinos initialék. Miniature-ök nincsenek benne, de mind a mellett igen becses emlék.

— Az esztergomi primási könyvtárról a következőket írja e „Magyar Korona“: Maga a díszes könyvtár 50—60,000 kötetből áll, s ha a főváros könyvtáraiban valahol, az esztergomiban bizonyára dusan van képviselve a középkori irodalom minden irányu terméke. A könyvtárt már három év óta elismerésre méltó buzgalommal rendezik, és bár a könyvtárnok egy maga a legpontosabb hivatalnok szorgalmával dolgozik az óriási munkán, ugyanannyi idő telik bele, mikor teljes önérzettel elmondhatja: bevégeztem. A duplicatmok — kettős vagy többszörös példányok száma — 10,000 kötetre megy. Ezekről a káptalan van hivatva gondoskodni, jelenleg Knauz Nándor ur felügyelete alá kerültek. Ha majdan a rendszeres berendezés és tiszta áttekintés lehetségessé teszi a nagyszerű kincs anyagának megközelítését: akkor részletesebben ismertetni fogjuk.

— Az angol bibliatársulat évről évre nagyobb tevékenységet fejt ki. A legújabb kiadott értesítő szerint a múlt évi összes bevétel 4.416,400 markra rugott, mely eredmény egyedül a tagok nagy áldozatkészségének tulajdonítandó. A német császár különös jóakarattal viseltetik a társulat iránt, mert az 500 marknyi rendes évi járulékon kívül, tavaly még külön 5000 markot is adományozott a társulat céljaira. Az utóbbi jelentékeny adományozás bizonyára szoros összeköttetésben áll azon körülménnyel, melynél fogva a porosz hadseregben angol kiadásu bibliák igen olcsó áron osztogattatnak. A társulat részére csak a múlt évben több mint 100 hagyományozás történt legkevesebb 600,000 marknyi értékben. Egy német báró maga 20,000 markot hagyományozott. Innen magyarázható, hogy a társulat a múlt évben 2,682,185 példányt árusíthatott el, mely szám az 1873-ki, eddigelé legnagyobb forgalmat, 28,000 példánnyal haladja. — A bodeni tótól a Fekete tengerig, Orosz-Lengyelországtól az adriai tengerig a szentírás 13 különböző nyelven terjesztetik. (E. E. K.)

TARTALOM:

Jámbor szándékok.

Szemle: Tomor Ferencz. „A hatodik nagyhatalom, vagy: a modern sajtó.“

Dupanloup. „Ou allous-nous? par

M. l' évêque d' Orleans.“

Krassy Felix. „100 jó tanács egy baj ellen.“

Dr. Brück Henrik. „A keresztény egyháztörténelem kézikönyve.“

Könyvészet.

Irodalmi vegyesek.

A megrendelések teljesítésére ajánlja magát **Szolcsányi Gyula**, könyvkereskedő Egerben.

Nyomatott az érseki lyceum könyvnyomdájában, Egerben, 1877.